

Diagnozy, doświadczenia, praktyki

DOI: 10.5604/01.3001.0015.5787

W CZASIE PANDEMII DZIECI SIĘ (NIE) NUDZĄ! „KREATYWNA NUDA” W AUTORSKIEJ SZKOLE PODSTAWOWEJ NAVIGO W POZNANIU

JAKUB ADAMCZEWSKI

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0152-3159>

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

AGNIESZKA NYMŚ-GÓRNA

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5538-1953>

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wprowadzenie

O kres pandemii stał się nowym obszarem badań dla naukowców z całego świata. Szczególnie czas nauczania zdalnego i zwiększonej opieki rodzicielskiej okazał się interesujący dla pedagogów i psychologów, którzy zajmują się problematyką dobrostanu dzieci i młodzieży. Jako autorzy, ze względu na swoją pracę zawodową, mieliśmy możliwość obserwowania zachowań naszych uczniów szkoły podstawowej i ponadpodstawowej oraz porównywania ich z zachowaniami studentów kierunków pedagogicznych. W tym artykule jednak chcielibyśmy opisać przykład szkoły, która od września 2020 r. w ramach programu „Kreatywna nuda” zmieniła oblicze dziecięcego czasu wolnego. Zaplanowane i przemyślane z góry działania, zaangażowanie nauczycieli oraz chęci ze strony dzieci i ich rodziców przełożyły się na sukces organizowanych codziennie zajęć dla dzieci w wieku 6 i 7 lat. Mamy świadomość, że obecne pokolenie „cyfrowych dzieci” w inny sposób radzi sobie z poczuciem nudy, które miało szansę pojawić się wielokrotnie w czasie pandemii COVID-19. Uczniowie odizolowani od rówieśników, dla których nowością było doświadczenie ograniczonej oferty spędzania wolnego czasu, uciekali w świat wirtualny, który okazał się atrakcyjniejszy od nudnej rzeczywistości. Czas ten był również ogromnym wyzwaniem dla rodziców i opiekunów, którzy ze względu na pracę zdalną przebywali

ze swoimi dziećmi przez większą część dnia, co nie oznacza, że spędzali go razem. W tym artykule warto podkreślić zaangażowanie rodziców i nauczycieli w procesie przygotowywania atrakcyjnej oferty czasu wolnego (przy jednoczesnym uwzględnieniu pojawiających się problemów opiekuńczo-wychowawczych). Rodzice poszukujący wsparcia w inicjowaniu spędzania wspólnego czasu z dzieckiem często zwracali się do nas z prośbą o pomoc w doborze aktywności, które mogą samodzielnie wykonać z dzieckiem podczas pobytu w domu. Powrót do szkoły dla klas edukacji wczesnoszkolnej po przerwie zimowej (18 stycznia 2021 r.) pozwolił wielu placówkom nie tylko na w miarę normalne funkcjonowanie, lecz przede wszystkim na budowanie dalszej relacji z uczniami podczas wspólnych zabaw. Zaproponowane w prezentowanym artykule tezy i rozwiązania zostały w większości oparte na własnych obserwacjach i doświadczeniach zawodowych przy wsparciu powstałych w ostatnim czasie raportów z prowadzonych w czasie pandemii badań nad dobrostanem dzieci. Natomiast opisane praktyki odnoszą się do działań nauczycieli Autorskiej Szkoły Podstawowej Navigo w Poznaniu, którą cechuje nawiązanie do fińskiej filozofii edukacji.

Nuda w perspektywie naukowej

Nuda jest stanem, którego doświadcza każdy człowiek w różnych momentach swojego życia. Coraz częściej staje się tematem nie tylko powszechnych dyskusji, lecz także tych popularno-naukowych i *stricte* naukowych (por. magazyn antropologiczno-społeczno-kulturowy „Maska”, 2018). Aby zastanowić się nad tym, w jaki sposób można ją wykorzystać w kreatywny sposób, należy rozpocząć od teoretycznych założeń. Nuda jest negatywnym stanem psychicznym, emocją, nastrojem, który łączy się z subiektywnym poczuciem pustki oraz bezwartościowości i nieskuteczności podejmowanych czynności. Pojawia się brak zainteresowania, zapału, zadowolenia i entuzjazmu. Percepcja upływu czasu ulega stopniowemu zaburzeniu, a uwaga zostaje rozproszona. Poszukiwać można kilku przyczyn nudy, takich jak: ograniczona liczba stymulujących bodźców, błędy w komunikacji (zwłaszcza uczuć), problemy z koncentracją czy schematyczność wykonywanych czynności. Poczucie nudy jest jednak bardzo subiektywne, a więc należy je rozpatrywać indywidualnie (Kruk, Zawodniak, 2017, s. 116–117).

Ze względu na ograniczone możliwości przedstawienia wszystkich typologii nudy, zamieszczone zostaną jedynie wybrane. W psychologii przemysłowej nuda prowadziła do dezorganizacji w zakresie efektywności wykonywanej pracy. W psychoanalizie funkcjonuje pojęcie nudy niepatologicznej (która pojawia się w monotonicznych okolicznościach) oraz chronicznej (wyparcie nieakceptowanych impulsów). Kolejno wprowadzono pojęcie nudy reaktywnej (jako skutek oddziaływania monotonicznych czynników), która pełni funkcję adaptacyjną i przewlekłą (następstwo normatywnych ograniczeń w życiu społecznym, co prowadzi do konfliktu wewnętrznego i blokuje możliwość odbierania przyjemności) (Flakus, Pałt, 2016, s. 119–123).

Z nudą, jako integralnym elementem życia, można sobie zasadniczo radzić na dwa sposoby: ucieczka i lekceważenie nudy lub jej akceptacja (Finkielsztein, 2016,

s. 10–11). Jeszcze innym sposobem jest poszukiwanie zajęć alternatywnych, niejednokrotnie nieproduktywnych, co może wiązać się z odczuciem marnowania czasu wolnego i poczuciem winy z tego powodu. Nieco skuteczniejsza okazuje się aktywność fizyczna, konstruowanie planu dnia, praktyki duchowe czy zaangażowanie się w życie społeczne (Flakus, Palt, 2016, s. 133).

Nuda jako emocja, uważana za awersyjną, jest w rzeczywistości złożonym zjawiskiem. Niektóre osoby mogą być w pewien sposób podatne na nudę. Strategią radzenia sobie jest wówczas powstrzymywanie się od monotonicznych działań. Nawet nuda, która pojawia się sytuacyjnie, wymusza na jednostce zmiany w codziennym funkcjonowaniu (Flakus, Palt, 2016, s. 134), dlatego tak ważne jest zwracanie na nią uwagi, także w kontekście zachowania dzieci i młodzieży.

Zauważalne jest nasilenie się nudy wśród dzieci i młodzieży. Należy oswoić się z myślą, że każdy ma prawo ją odczuwać, jednak ważne jest to, aby ją przeżyć, a najbardziej pożądane byłoby przeformowanie jej na aktywność twórczą (Chruszczewski, 2020a, s. 18–20). Z badań wynika, że nuda w szkole nie jest zjawiskiem nowym ani niepopularnym. Wręcz przeciwnie – stanowi podstawową emocję związaną z dydaktyką na każdym etapie edukacji. Jest zatem jej nieodłącznym elementem (Finkielsztein, 2017, s. 109), a więc wpisuje się w kulturę organizacyjną szkoły (Stańczyk, 2021, s. 35). Niemniej jednak, uczniów rzadziej dotyka nuda, gdy lekcje są dla nich angażujące i wzbudzają zainteresowanie. Nuda może pojawiać się także wówczas, gdy dziecko otrzymuje do rozwiązania trudne zadania i brakuje mu wytrwałości, aby sobie z nim poradzić, a także wtedy, gdy zadania wydają się dzieciom bezcelowe, niepraktyczne i odbiegają od realiów codzienności. Zachowania znudzonych dzieci mogą przyjmować zarówno czynny (np. rysowanie, książki), jak i bierny charakter (np. zamyślenie się, patrzeć na zegarek, podejmowanie działań alternatywnych) (Kruk, Zawodniak, 2017, s. 119–120). Pedagog czy wychowawca powinien przede wszystkim zdawać sobie sprawę z tego, że w nudzie tkwi duży potencjał motywacyjny do zmiany (w tym uruchomienia twórczości), jednak po drugiej stronie znajdują się stany depresyjne jako konsekwencja niepowodzenia w tym zakresie (Chruszczewski, 2020b, s. 221), dlatego w tym aspekcie bardzo istotne są kompetencje dorosłego towarzysza dziecka. Niewykorzystany w edukacji potencjał nudy dostrzega także w swoich rozważaniach Krzysztof Schmidt (2013, s. 55–69). Ponadto zapotrzebowanie na silne bodźce stymulujące (przeciwdziałające nudzie) może stać się przyczyną podejmowania przez młodych ludzi zachowań ryzykownych i antyspołecznych (Majcherek, 2017, s. 59), co również stanowi wyzwanie dla pedagogów i wychowawców.

Kreatywna nuda w autorskiej szkole Navigo

Autorska Szkoła Podstawowa Navigo to niepubliczna szkoła podstawowa z uprawnieniami szkoły publicznej, która funkcjonuje w trzech polskich miastach: Wrocławiu, Poznaniu i Warszawie. Oddział w Poznaniu został utworzony w roku 2020 i obecnie liczy dwie klasy pierwsze oraz zerówkę, w których łącznie uczy się około czterdzieściora

dzieci. Szkoła oparta jest na autorskim programie nauczania, który swoimi założeniami nawiązuje do fińskiej filozofii edukacji. W tabeli 1 znajduje się krótka charakterystyka dziesięciu filarów, na których opiera się koncepcja szkoły Navigo.

Tabela 1.

Założenia autorskiego programu nauczania w szkole Navigo

Założenie	Charakterystyka
1. Przygotowanie do życia	Chcemy pomagać dzieciom w rozwijaniu tych umiejętności i kompetencji, które będą im naprawdę potrzebne w dorosłym życiu: kreatywność, samodzielność, organizacja swojej pracy, współpraca z innymi i szeroko pojęte kompetencje interpersonalne. Cała szkoła jest tak zorganizowana, żeby w trakcie każdego zajęcia dzieci ćwiczyły te i wiele innych umiejętności.
2. Samodzielność i odpowiedzialność dzieci	Mamy duże zaufanie do naszych uczniów. Dlatego też głos dzieci jest ważny w wielu aspektach życia szkoły. W miarę potrzeby odbywają się u nas zebrania całej społeczności szkoły w formie tzw. kręgów, w trakcie których omawiamy najważniejsze tematy. Tematy na krąg może wnieść każdy: zarówno dorośli, jak i dzieci. W ten sposób dzieci często same rozwiązują ważne problemy i ustalają zasady życia szkoły. Ważne jest także, aby odpowiedzialność za naukę przechodziła z nauczycieli na ucznia. Dlatego dzieci, jak są tylko na to gotowe, stopniowo same zaczynają decydować o swoim procesie uczenia się – dzieje się to dzięki mapom kompetencji, ścieżkom zajęć dodatkowych i innym narzędziom wykorzystywanym w naszej szkole.
3. Kompleksowa edukacja	Chcemy, aby nauka w naszej szkole obejmowała wszystkie potrzeby rozwojowe dziecka. Dlatego od pierwszej klasy, oprócz obowiązkowych elementów z podstawy programowej, organizujemy dodatkowe zajęcia: szachy, judo, warsztaty kreatywności i inne, adekwatne do potrzeb i zainteresowań dzieci. Są one częścią naszego autorskiego programu nauczania i stanowią część podstawowych zajęć.
4. Rozwój talentów	Każde dziecko ma jakiś talent. Każde ma jakieś zainteresowania. Rolą szkoły – z naszej perspektywy – jest ten talent wspierać w rozwoju. Nasi uczniowie mają własne mapy talentów, pozwalające im rozpoznawać swoje mocne strony i je rozwijać, oczywiście przy wsparciu nauczycieli.
5. Innowacyjne metody dydaktyczne	Nauka dla dzieci ma być przyjemnością, fascynującą przygodą, a nie nudą. Dlatego pracujemy bardzo dużo w formie warsztatowej, a dzieci rozwiązują realne problemy. Mimo że mamy ławki i krzeselka, bardzo dużo czasu spędzamy poza nimi. Często także poszczególne tygodnie mają swoje wiodące tematy, pozwalające dzieciom zanurzyć się w pełni w dane zagadnienie i uruchamiające głębokie przetwarzanie informacji.

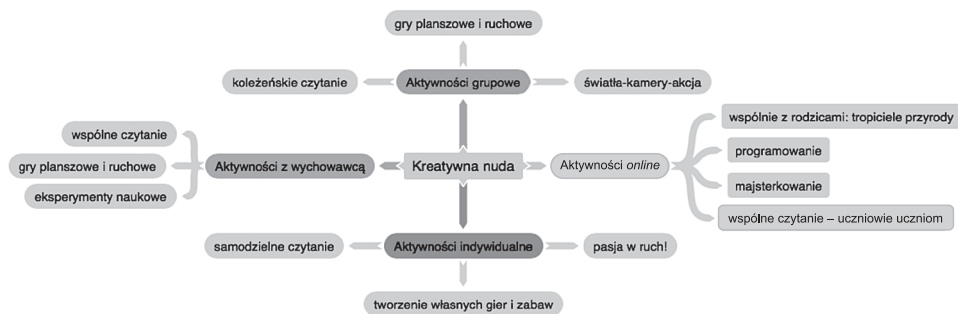
Tabela 1. cd.

Założenie	Charakterystyka
6. Nacisk na język angielski	Zależy nam na tym, aby dzieci mówiły płynnie po angielsku. Dlatego też angażujemy <i>native speakerów</i> , a na późniejszych etapach edukacji organizować będziemy współpracę międzynarodową (w tym np. partnerskie klasy w Finlandii). Od początku mocno wspieramy te dzieci, które dopiero zaczynają mówić po angielsku, jak również te, które lepiej sobie radzą z językiem. W miarę potrzeby organizujemy bezpłatne dodatkowe zajęcia dla tych, którzy wcześniej nie uczyli się angielskiego.
7. Całość nauki w szkole	Liczne badania naukowe pokazują, że zadania domowe zaczynają być skuteczne dopiero w późniejszych klasach szkoły podstawowej. Dlatego w młodszych klasach Navigo nie ma żadnych zadań domowych do odrabiania po szkole, w starszych będą zaś zadania nieprzekraczające pół godziny pracy dziennie. Zależy nam na tym, aby dzieci miały czas na zabawę i bycie z rodzicami.
8. Brak ocen	Chcemy, aby dzieci miały komfort nauki, bez obawy, że za chwilę czeka je negatywna ocena. Zamiast tego, każdy uczeń wspólnie z nauczycielem monitoruje swoje postępy, przy wykorzystaniu tzw. map kompetencji zawierających listę wszytkiego, czego dzieci powinny się nauczyć. Od strony formalnej jedynymi ocenami będą oceny na koniec roku, wymagane prawem oświatowym.
9. Regularny odpoczynek i kontakt z przyrodą	Jak pokazują wyniki badań dotyczących edukacji w Finlandii, dzieci uczą się najskuteczniej, gdy są wypoczęte. Dlatego między zajęciami dzieci mają dość czasu na tzw. kreatywną nudę, w trakcie której bawią się ze sobą, budują relacje i rozwijają kompetencje społeczne. W efekcie, pracując swobodniej, uczą się więcej. Dbamy również, aby dzieci w naszej szkole jak najwięcej czasu spędzały na świeżym powietrzu. Dlatego część zajęć organizujemy poza murami szkoły i chodzimy na wycieczki.
10. Mądre wykorzystanie technologii cyfrowych	Od lat prowadzimy badania na temat innowacji w edukacji i wiemy, że jest ogromna potrzeba uczenia dzieci odpowiedzialnego korzystania z narzędzi świata cyfrowego. Dlatego pokazujemy, jak działa programowanie, a w starszych klasach pokazywać będziemy także, gdzie można odnajdywać w sieci przydatną wiedzę, aplikacje i narzędzia do nauki. Poza tym pracujemy nad bezpiecznym i świadomym korzystaniem z sieci.

Źródło: opracowanie na podstawie: <http://navigo.szkoła.pl/o-szkole/> (dostęp: 9.03.2021).

Na podstawie tabeli możemy zauważyć silne odniesienia do fińskiego systemu edukacji, choćby indywidualne podejście do ucznia, kontakt z przyrodą, proces lekcyjny przy wsparciu technologii cyfrowych oraz skupienie się na pracy szkolnej bez większego nakładu pracy w domu. Świadomość już tych kilku elementów oraz

umiejętne ułożenie planu dnia może poprawić efektywność działań edukacyjnych. Blok zajęć „Kreatywna nuda”, który został wymieniony w programie, spełnia kilka zadań: budowanie relacji z nauczycielem oraz między uczniami, rozwijanie kompetencji społecznych, odpoczynek i zabawa, możliwość poznania samego siebie oraz znalezienia nieszablonowych rozwiązań (wszelkie przedmioty i zabawy stworzone przez dzieci) oraz stymuluje aktywność twórczą dzieci. Celem tego projektu na początku roku szkolnego było przede wszystkim takie zagospodarowanie czasu wolnego, który byłby pożyteczny i rozwijający dla samych uczniów. Intencją nauczycieli było nienarzucanie określonej aktywności, a jedynie wskazywanie lub nakierowanie dzieci na pożądane działania. Warto jednak podkreślić, że uczniowie w czasie kreatywnej nudy nie korzystają z technologii cyfrowych, a jedynie mają do dyspozycji wyposażenie klasy lub przestrzeń pobliskiego lasu. Wybrane przez dzieci aktywności trwają najczęściej od 20 do 30 minut dziennie, a czas ich rozpoczęcia zależy od przewidzianego programu zajęć. Na podstawie rozmów z dziećmi i nauczycielami stworzyliśmy mapę aktywności, która znajduje się poniżej.

Rysunek 1.

Formy aktywności kreatywnej nudy w Autorskiej Szkole Podstawowej Navigo

Źródło: opracowanie własne.

Załączony rysunek przedstawia krótko wybrane aktywności, które były realizowane podczas kreatywnej nudy w czasie nauki stacjonarnej oraz w momencie przejścia na edukację zdalną. W przypadku aktywności indywidualnych było to tworzenie własnych gier i zabaw, w które dzieci później wspólnie się bawili. Pojawiały się również sytuacje, że dzieci, wykorzystując dostępne im gry karciane lub planszowe, tworzyły własne zasady i reguły gry, wzbogacając je o nowe warianty. Konstruowane przez uczniów gry w wielu przypadkach odnosiły się do przeczytanej przez nauczyciela książki, opowiadania lub usłyszanej od koleżanki czy kolegi historii z ich życia. Dzięki takim aktywnościom nauczyciele mieli okazję obserwować, jak dzieci uczą się ze sobą współpracować, negocjować zasady i reguły, tworzyć materiały i wybierać przestrzeń do wymyślonej zabawy czy gry. Wielokrotnie stworzone przez uczniów aktywności stawały się bardziej atrakcyjne od gier kupionych w sklepie,

co potwierdzała ich powtarzalność i zaangażowanie całej grupy w tę samą aktywność. Niektórzy uczniowie poświęcali ten czas na rozwijanie swoich pasji i zainteresowań: budowanie makiet samochodów czy statków, projektowanie ubrań czy tworzenie komiksów. Aktywności grupowe skupiały się także wokół gier planszowych i ruchowych, również tych, które zostały stworzone i przygotowane przez uczniów. Duża część z nich odbywała się w pobliskim lesie, w którym uczniowie spędzają przerwy. Aktywność nazwana „światła-kamery-akcja” to czas tworzenia przedstawień teatralnych w różnej formie, które następnie są wystawiane dla swojej klasy. Dzieci dopracowują wszystkie elementy (tekst, scenografia itd.) niejednokrotnie przez cały tydzień, by wtedy podzielić się końcowym efektem. Aktywności z wychowawcą najczęściej dotyczyły wspólnego grania w gry planszowe, ruchowe i terenowe. Nauczyciele w czasie kreatywnej nudy dzielili się z uczniami swoimi pasjami i zainteresowaniami oraz organizowali wraz z dziećmi proste eksperymenty naukowe. Pojawiają się również elementy artystyczne, takie jak: muzykowanie przy gitarze oraz gra artystyczna „Malort”. W momencie przejścia klas 1–3 na nauczanie zdalne szkoły musiały dostosować formy pracy i plan dnia do nowej rzeczywistości. Według raportu „Zdalna edukacja – gdzie byliśmy, dokąd idziemy?”, opublikowanego jesienią 2020 r., obserwowaliśmy u uczniów, rodziców i nauczycieli „wyraźne symptomy nadużywania mediów cyfrowych [...] przemęczenie, przeładowanie informacjami, niechęć do korzystania z komputera i internetu oraz rozdrażnienie z powodu ciągłego używania technologii informacyjno-komunikacyjnych” (Ptaszek i in., 2020). Dlatego też spędzane przed ekranem godziny były przeplatane przerwami i aktywnościami fizycznymi. W przypadku szkoły Navigo kreatywna nuda pozostała stałym elementem dnia, jednakże była ona nadzorowana i kierowana przez nauczyciela. Oprócz zaplanowanego czasu w ciągu dnia rodzice uczniów otrzymywali materiały do podjęcia wspólnej aktywności z dzieckiem w czasie opieki po zakończonych lekcjach. Wielu rodziców, ze względu na dłuższy czas przebywania z dzieckiem w domu w stosunku do czasu przed pandemią, poszukiwało inspiracji do zabaw, by uniknąć nadmiernego korzystania z telewizji, telefonu i komputera przez ich dziecko. Przygotowany przez Polskie Stowarzyszenie im. Janusza Korczaka raport z badań *online* „Rodziny z dziećmi w nowej sytuacji epidemii koronawirusa” ukazuje, że połowa rodziców (51%) zadeklarowała, iż spędza więcej czasu razem z dziećmi, ale, ze względu na konieczność łączenia pracy z opieką, ich sposób spędzania czasu uległ zmianie. Natomiast 5% ankietowanych odpowiedziało, że w czasie pandemii „jest trudno, częstsze konflikty, napięcia, dużo czasu w domu, nuda, zmęczenie sobą” (Markowska-Manista, Zakrzewska-Oleędzka, 2020, s. 12), co sprawia, że wsparcie ze strony nauczycieli w aspekcie kreatywnych zabaw i pomysłów mogłoby wpłynąć na jakość spędzanego wspólnie czasu. Proponowane przez nauczycieli aktywności pomocne w organizowaniu czasu wolnego wraz z rodzicem najczęściej dotyczyły zagadnień ekologicznych możliwych do przeprowadzenia na świeżym powietrzu. Uczniowie mieli okazję śledzić i rozpoznawać tropy zwierząt, łączyć w pary drzewa i ich liście, szukać kamieni i minerałów lub wykonywać przedmioty użytkowe

z okazji znalezionych w lesie czy na łące. Aktywności te pozostawiają dużą swobodę rodzicom, którzy mogą, ale nie muszą, z nich korzystać. Zgodnie z ideą szkoły, dużą uwagę przykładają się do mądrego wykorzystania technologii cyfrowych, których zadaniem jest przygotowanie uczniów do sprawnego funkcjonowania w cyfrowym świecie już od najmłodszych lat. Programowanie w edukacji wczesnoszkolnej opiera się głównie na wykształceniu umiejętności kreatywnego rozwiązywania problemów przy użyciu narzędzi opartych na informatyce. Może to być kodowanie, czyli rozwiązywanie zadań związanych z podobieństwami, różnicami oraz zbiorami obiektów, które mają rozwinąć logiczne myślenie. Programowanie natomiast wiąże się z obsługą programów, takich jak: Scratch 3.0, Khan Academy, Daisy the Dinosaur. W publikacjach poświęconych tej tematyce znajdziemy również informacje, że nauka programowania stymuluje procesy myślowe na wczesnych etapach edukacji dziecka, szczególnie rozwijając umiejętności, takie jak: krytyczne i analityczne myślenie, samodzielność oraz *design thinking* (por. Myśliwiec, 2017). Ważnym elementem zdalnego tygodnia pracy jest majsterkowanie, w czasie którego dzieci przygotowują prace techniczne przy użyciu wielu materiałów (np. czapka Mikołaja, ozdoby choinkowe, instrumenty muzyczne itp.), prace plastyczne (np. krajobrazy, dzień z życia w domu) oraz proste prace ręczne, które wymagają pomocy rodziców (np. szycie, gotowanie, plecenie). W każdym rodzaju aktywności występuje również czytelnictwo, które jest ważnym instrumentem metodycznym i służy rozwijaniu nie tylko umiejętności czytania ze zrozumieniem, lecz przede wszystkim wyobraźni.

Aktywności czytelnicze

Książkę i lekturę można traktować w kategoriach praktyk społecznych obecnych w codziennej rzeczywistości (Słupska, 2019, s. 90). Opanowanie sztuki czytania pozwala człowiekowi usprawnić komunikację ze światem, a także na korzystanie z dorobku intelektualnego innych pokoleń. Pozwala oglądać świat z innej perspektywy i poznawać go w inny sposób. Niełatwą umiejętność czytania ze zrozumieniem nabywa się najczęściej na etapie edukacji elementarnej. Jednak pierwsze doświadczenia dziecka z czytelnictwem są już dużo wcześniejsze. Zaczyna się od oglądania monochromatycznych lub kolorowych książeczek, a później to rodzic głośno czyta dzieciom bajki, wiersze i baśnie. Dopiero w kolejnym etapie dziecko stopniowo uczy się samodzielnie czytać (Kruszko, 2015, s. 176–177). W większości domów rodzinnych czyta się dziecku dość systematycznie, najczęściej w porze wieczornej. Taka praktyka wpływa także na umacnianie relacji rodzinnych. Dodatkowo sprzyja rozwojowi wyobraźni małego słuchacza, obserwacji wydarzeń z życia ulubionych postaci oraz identyfikacji z bohaterami. Dziecko stopniowo uczy się odczuwania przyjemności z obcowania z literaturą. To składa się na kształtowanie motywacji czytelniczych i zaangażowanej postawy wobec sztuki czytania. Innym ważnym czynnikiem będzie rodzeństwo dziecka, które może mieć wpływ na jego zainteresowania czytelnicze. Literatura dziecięca pośredniczy w socjalizacji, ponieważ służy poznawaniu

nowych zjawisk, a także utrwalaniu wiedzy już zdobytej. Pośredniczy także w procesie kształtowania postaw dziecka. Oczekuje się, że książki dla dzieci będą miały wymiar wychowawczy i edukacyjny. Czytanie jest szczególnie ważne, ponieważ stopień i jakość czytelnictwa w wieku dziecięcym rzutują na chęć sięgania po książki w dorosłości (Laskowska, 2017, s. 201). Obecnie oferta literatury dla dzieci jest bardzo szeroka, a więc nie tylko dzieci, lecz także ich rodzice oraz nauczyciele mogą poszukiwać nowych obszarów rozwoju dla młodego człowieka. Mimo popularności tradycyjnej książki papierowej, dziecko może skorzystać również z audiobooków, e-booków, a także aplikacji multimedialnych. Każdy z tych rodzajów książki będzie oferował dziecku inne możliwości. Dlatego też podczas edukacji stacjonarnej w szkole Navigo czytelnictwo jest niezwykle popularne. W przypadku aktywności indywidualnych uczniowie samodzielnie wybierają książkę dla siebie z klasowej biblioteczki (na półce dostępnych jest około 20 pozycji), którą mogą czytać z wypożyczonymi słuchawkami ochronnymi w dowolnym miejscu sali. W przypadku aktywności grupowych mamy do czynienia z koleżeńskim czytaniem, w którym uczniowie dobrani w pary w obrębie tej samej klasy lub innej czytają sobie wzajemnie dwie różne wybrane przez siebie pozycje. Czytanie z wychowawcą może natomiast przybrać dwie formy: jedną z nich jest czytanie przez nauczyciela książki, która nawiązuje do omawianego w danym tygodniu programu. Dzieci są najczęściej oparte lub przytulone do nauczyciela i z ciekawością wsłuchane w jego głos. W drugim przypadku może to być czytanie z podziałem na role, które odgrywane przez nauczyciela i uczniów wymagają modulacji głosu, uważności i czasem przebrania. Nauczanie zdalne ogranicza możliwość czytania wrażeńowego, które pomaga w skupieniu i doświadczaniu czytanego lub słuchanego tekstu. W edukacji zdalnej, każdego dnia w ramach porannego czytania, uczniowie dzielą się fragmentami ulubionych książek, których magię chcą przekazać kolegom i koleżankom znajdującym się w swoich domach. Ciekawa sytuacja ma miejsce również na zajęciach języka angielskiego, podczas których stacjonarnie to nauczyciel wraz z uczniami „ożywia” tekst i przy pomocy prostych wyrażeń stara się wzmacniać zrozumienie przez dzieci obcego języka. Podczas nauczania zdalnego książki wydawnictwa Oxford były wyświetlane na ekranie i nauczyciel wspólnie z dziećmi czytał o przygodach bohaterów, choćby takich jak Biff, Chip i Kipper. Dzięki udzielonemu rodzicom dzieci dostępowi do wirtualnej biblioteczki, dzieci mogą czytać w języku obcym również samodzielnie i we własnym tempie. Należy także mieć świadomość tego, że na czytelnictwo młodych ludzi ma wpływ czytelnictwo dorosłych. To od rodziców i opiekunów, w pierwszej kolejności, dziecko czerpie inspiracje. Biblioteka Narodowa (od 1992 r.) prowadzi badania dotyczące czytelnictwa w Polsce. Badania są realizowane na reprezentatywnej próbie osób w wieku 15 lat i więcej. Autorzy raportu z 2019 r. wskazują na trwałe zatrzymanie spadku czytelnictwa. W ubiegłym roku 39% Polaków zadeklarowało przeczytanie przynajmniej jednej książki, a 9% przeczytało co najmniej siedem książek lub więcej. Wśród badanych dominowały książki papierowe, na co wskazało 98% czytelników (co oznacza 39% w całej populacji). Z kolei e-booki wymieniło 6% czytelników (2,5% w całej populacji). Słuchanie audiobooków

zadeklarowało 3% badanych w całej populacji. Natomiast 6% czytelników łączy czytanie ze słuchaniem (respondenci wybierali książki papierowe, e-booki i audiobooki) (Stan czytelnictwa w Polsce w 2019 r.). Aktualnie organizuje się coraz więcej wydarzeń, których celem jest rozwój i promocja literatury dziecięcej oraz popularyzowanie wartości samego czytelnictwa. Są to przede wszystkim kampanie społeczne, festiwale, spotkania wydawnicze, warsztaty w bibliotekach, a także programy internetowe. Wydarzenia te są bardzo istotne, ponieważ wczesny kontakt z książkami jest niezwykle ważny w kontekście emocjonalnego i intelektualnego rozwoju młodego człowieka (Ciesielska-Kruczek, 2015, s. 25).

Podsumowanie

Autorska Szkoła Podstawowa Navigo jest szkołą o niezwykłym charakterze w skali kraju. Jej oparte na fińskiej filozofii edukacji zasady funkcjonowania pozwalają na rozwój kreatywności, samodzielności i umiejętności gospodarowania czasem. Zaprezentowane aktywności są niewątpliwie atrakcyjną alternatywą dla dzieci i rodziców, którzy do tej pory poświęcali dużą ilość czasu na korzystanie ze smartfona, telewizora czy komputera. Należy również podkreślić zaangażowanie i inicjatywę nauczycieli, którzy w całej Polsce wspierają i opiekują się uczniami ze zróżnicowanych środowisk domowych. Walka, która toczy się o uwagę i zainteresowanie dziecka, nigdy nie była trudniejsza, gdyż najmłodsi uczniowie szkół podstawowych potrzebują relacji i osobistego kontaktu z nauczycielem, który pełni funkcję mentora i opiekuna. Poczucie odpowiedzialności za cyfrowe pokolenie sprawia, że to właśnie nauczyciele swoją kreatywnością i poświęceniem mogą uratować dzieci od „zniknięcia”. Z jednej strony dzieje się to za sprawą niskich na tym etapie edukacji kompetencji cyfrowych uczniów, od których trudno wymagać, by potrafili korzystać z programów służących komunikacji, odbierać maila, otwierać linki czy wysyłać załączniki. Problematyczne jest również używanie pakietu Office (por. raport *Edukacja zdalna w czasie pandemii*, 2020). Z drugiej strony obserwujemy pogłębianie się problemów psychologicznych dzieci i rodziców. Według pierwszej edycji raportu *Edukacja zdalna w czasie pandemii* (kwiecień, 2020) przygotowanego przez Annę Buchner, Martę Majchrzak oraz Marię Wierzbicką „w ocenie nauczycieli uczniowie poddani są olbrzymiemu stresowi, ich życie wywróciło się do góry nogami. Dzieci czują się osamotnione, tęsknią za kolegami i codzienną rutyną. Często mają za mało ruchu, co dodatkowo sprzyja obniżonemu nastrojowi. Często rodzice nie są w stanie udzielić im właściwego wsparcia. Zdaniem niektórych nauczycieli szkoły tracą szansę, aby zdalne nauczanie stało się elementem dawania wsparcia dzieciom w tej trudnej sytuacji” (raport *Edukacja zdalna w czasie pandemii*, 2020, s. 36). Sytuację tę potwierdzają również inne raporty, których lista jest dostępna na stronie Świętokrzyskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli, a adres strony znajduje się w części bibliograficznej. Wszystko to sprawiło, że okres edukacji zdalnej, która z przerwami trwa już ponad rok, wymusił na polskiej szkole odsunięcie realizacji podstawy programowej

na drugi plan. Jej miejsce zastąpiły czas budowania relacji, empatia i elastyczność oraz kreatywne poszukiwanie sposobów na edukację dziecka na wczesnym etapie jego rozwoju. Szkoła Navigo robi wszystko, aby sprostać nowym wyzwaniom. Obcy zaprezentowane działania pomogły innym szkołom w obraniu nowego kierunku – w stronę dobrego samopoczucia dziecka.

Bibliografia

- Buchner, A., Majchrzak, M., Wierzbicka, M. (2020). *Edukacja zdalna w czasie pandemii. Raport z badań*. Fundacja Centrum Cyfrowe. <https://centrumcyfrowe.pl/edukacja-zdalna/> (dostęp: 10.03.2021).
- Chruszczewski, M.H. (2020b). Nuda i jej typologie. *Kultura – Społeczeństwo – Edukacja*, 1(17), 219–233.
- Chruszczewski, M.H. (2020a). *Nuda. Ujęcie psychologiczne i humanistyczne*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Ciesielska-Kruczek, R. (2015). Projekty wspierające rozwój czytelnictwa w Polsce i na świecie. W: M. Wojciechowska (red.), *Czytelnictwo w dobie informacji cyfrowej. Rozwój, bariery, technologie* (s. 14–21). Warszawa: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.
- Finkielsztejn, M. (2016). Nuda jaka jest, każdy widzi. *Stan Rzeczy*, 2(11), 9–19.
- Finkielsztejn, M. (2017). Nuda w środowisku uniwersyteckim. *Edukacja*, 1(140), 108–120.
- Flakus, M., Palt, Ł. (2016). Psychologicznie o nudzie – teorie i modele nudy. *Stan Rzeczy*, 2(11), 119–137.
- Kruk, M., Zawodniak, J. (2017). Nuda a praktyczna nauka języka angielskiego. *Neofilolog*, 49(1), 115–131.
- Kruszko, K. (2015). Zainteresowania czytelnicze dzieci w wieku wczesnoszkolnym. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, 34(2), 176–193.
- Laskowska, J. (2017). Rynek książki dla dzieci i młodzieży w Polsce. *Jednak Książki. Gdańskie Czasopismo Humanistyczne*, 7, 201–210.
- Magazyn antropologiczno-społeczno-kulturowy *Maska*. (2018), 1(37).
- Majcherek, J.A. (2017). Trwanie, nuda, zmiana. *Kultura i Rozwój*, 4(5), 53–63.
- Markowska-Manista, U., Zakrzewska-Olędzka, D. (2020). Family with children in times of pandemic – what, where, how? Dilemmas of adult-imposed prohibitions and orders. *Society Register*, 4(3). <https://doi.org/10.14746/sr.2020.4.3.05>
- Myśliwiec, K. (2017). Programowanie we wczesnej edukacji dziecka. *Edukacja – Technika – Informatyka*, 2(20), 51–55.
- Ptaszek, G., Stunża, G.D., Pyżalski, J., Dębski, M., Bigaj, M. (2020). *Edukacja zdalna: co stało się z uczniami, ich rodzicami i nauczycielami?* Gdańsk: GWP. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.25737.67685>
- Schmidt, K. (2013). Nuda jako problem pedagogiczny. *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja*, 3(63), 55–69.
- Słupska, K. (2019). Ważna czy nieistotna? Książka w codzienności współczesnej młodzieży (komunikat z badań). *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum*, 2(29), 89–104.
- Stan czytelnictwa w Polsce w 2019 roku. Wstępne wyniki. Biblioteka Narodowa. <https://www.bn.org.pl/download/document/1587585168.pdf> (dostęp: 22.11.2020).
- Stańczyk, P. (2021). Nuda w szkole – między alienacją a emancypacją. *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja*, 3(59), 35–56.

Strony internetowe:

<https://scdn.pl/informacja-pedagogiczna/raporty/475-raporty-2020> (dostęp: 20.03.2021).

DURING THE PANDEMIC, CHILDREN ARE (NOT) BORED! THE “CREATIVE BOREDOM” AT NAVIGO AUTHOR’S PRIMARY SCHOOL IN POZNAŃ

Abstract

The article refers to the difficult situation of school, and above all of children, in the context of the ongoing pandemic. The aim of this article was to present the possibilities of organizing time for children, based on the example of activities undertaken by one of the primary schools (the “Creative boredom” programme). The specific activities of children were analysed. Based on own observations and conversations with children and teachers, a map of activities that reflects creative boredom was created. The analyses show that creative boredom is extremely important in the context of developing a child’s potential. It was also noticed that during the current changes related to the pandemic situation, the school has an additional obligation related to the increased building and nurturing of the student-teacher relationship, which allows the child not only to meet the needs, but also to develop.

Keywords: boredom, pandemic, primary school, children’s leisure time, distance learning